

Key words: polylingualism, bilingualism, social bilingualism, diachronic aspect, public and communicative relations.

УДК 1(091)

Петленко І. В.

аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
(Кагарлик, Україна), E-mail: irzza@ukr.net

ДІАЛОГ СХОДУ І ЗАХОДУ У «ВІЧНІЙ РЕЛІГІЇ» С. РАДХАКРІШНАНА

Анотація. Стаття є дослідженням філософської спадщини С. Радхакрішнана, його концепції «вічної релігії». Автор показує, яким чином індійський мислитель поєднує класичну ведичну спадщину з модерними ідеями європейців.

Ключові слова: вічна релігія, Радхакрішнан, індійська філософія

Постановка проблеми. Дослідження філософської спадщини Індії ставить перед розвідником низку проблем, що пов'язані з аспектами сприйняття іншої культури, розуміння чужої мови та принципову відмінність засадничих світоглядних констант. Ці та інші проблеми є предметом наукових розвідок орієнталістів. З іншого боку, ми маємо ґрунтовні роботи представників індійської культури, що спрямовані на західного читача. Однією з таких робіт є двотомна праця «Індійська філософія» С. Радхакрішнана.

Це чи не найперша книга, з якою знайомиться кожен, хто починає вивчати філософію та релігію Індії. Будь то студент, молодий вчений чи просто зацікавлена особа. С. Радхакрішнан не обмежився лише однією роботою; його доробок є досить багатим та цікавим. Більше того, всі його праці (в тому числі й «Індійська філософія») є цеглинками в побудові концепції «вічної релігії». Саме це і є предметом нашої розвідки.

Ми ставимо перед собою **мету** розглянути філософські погляди С. Радхакрішнана та розкрити детальніше два вектори їх спрямування: модерний західний та традиційний індійський.

Ступінь розробленості теми. Вітчизняні наукові дослідження в сфері індійської, а особливо сучасної індійської філософії, ще не зачепили всього того комплексу проблем, що потребують вирішення. Все ж можна виділити дослідників, що зробили вклад в розвиток українських студій в цій царині. Серед них Г. Бокал, Ю. Завгородній, О. Кіхно та ін.

Якщо ж брати дослідження спадщини самого С. Радхакрішнана, то варто загадати статтю Ю. Завгороднього «Орієнталістична «Індійська філософія» С. Радхакрішнана». Серед іноземних дослідників виділимо П. А. Шліпа, Д. А. Брауе, А. Вохра, К. Сачідананда Мурті, Д. Чаттопадх'я, С. Бурмістрова, І. Земцова, О. Літмана, Н. Канаєву, В. Костюченко. Це автори монографій, дисертацій, статей, що присвячені біографії, політичній та науковій діяльності індійського мислителя.

Звернемося до фактів з життя індійського філософа, щоб краще зрозуміти, яким чином сформувалася його філософська та життєва позиція. Перш за все, варто відзначити, що С. Радхакрішнан отримав освіту в християнському коледжі в Мадрасі. Це відобразилося не лише на його кар'єрі, але й на позиції щодо Заходу в цілому.

В дусі неоведантизму, він захистив магістерську дисертацію «Етика веданти та її філософські передумови» в 1907 році. Потім працював в Департаменті Мадраського президентського коледжу, а з 1918 р. займався викладацькою діяльністю в Майсурському університеті. Пізніше його кар'єра заводить в Калькутту, де знаходився один з провідних індійських навчальних закладів. Також С. Радхакрішнан їздив до Британії, де брав участь в різних конгресах, в тому числі пов'язаних з філософією.

Читання лекцій він успішно поєднував з активною соціальною діяльністю.

Займаючи впливові посади, С. Радхакрішнан зробив значний внесок в розвиток освіти в Індії. Зокрема, переорієнтація освітньої системи з домінуючого гуманітарного напрямку на природничо-технічний.

Окрім сфери освіти, мислителя цікавила також політика. Активна соціальна діяльність та світове визнання посприяли укріпленню авторитету С. Радхакрішнана як серед індійської, так і серед британської аудиторії. Після того, як він зарекомендував себе в роботі Конгресу університетів Британської імперії та Міжнародному філософському конгресі в Гарвардському університеті, він з 1931 по 1939 працював в Лізі націй. А 1946-1948 й 1952-1954 був керівником індійської делегації та членом Виконкому ЮНЕСКО. Така активність не залишилася непоміченою, в 1949 його назвали послом в СРСР, а 1952 й 1957 обрано віце-президентом Індії. Коли ж країна нарешті здобула свою незалежність, то С. Радхакрішнан посів пост президента.

За своє життя він здобув визнання на батьківщині, про що свідчить вручення йому нагороди «Бхарат-ратна», та в світі (був доктором наук в багатьох західних університетах).

С. Радхакрішнан був знайомий з такими видатними особистостями як М. Ганді та Р. Тагор. Перший – видатний як політик, а другий – як письменник. Саме Р. Тагор став одним з засновників Індійського філософського конгресу. Йому С. Радхакрішнан присвятив свою статтю «Філософія Рабіндраната Тагора», що вийшла в Лондоні.

Загалом, філософ багато друкується в період з 1910 по 1920 роки. Виходить низка його статей, що присвячені різноманітним проблемам дослідження індійської філософії. Це роботи присвячені як стародавньому періоду, так і сучасникам мислителям. Відзначимо деякі з них: «Егоїзм і альтруїзм: рішення веданти» 1910, «Майбутнє релігії» 1920, «Метафізика упанішад» 1920, «Тілак як дослідник» 1921, «Сучасна філософія» 1922. В Британії виходять його книги «Влада релігії в сучасній філософії» 1920, «Індуїський погляд на життя» 1921, «Філософія упанішад» 1924, «Веданта згідно з Шанкарою й Рамануджею» 1928, «Калкі, чи майбутнє цивілізації» 1929[1].

Особлива подія відбулася у 1923 р., коли в Лондоні вийшов один із томів «Індійської філософії». Ця робота стала ключовою для творчості філософа. Вона була перекладена багатьма мовами. Її сміливо можна назвати пропедевтикою для кожного розвідника в галузі філософії стародавньої Індії.

Така багата спадщина, залишена С. Радхакрішнаном, не може не зацікавити нас як істориків філософії. Адже він не просто розробив власний підхід до розгляду, до цього майже ніяк не структурованої, індійської філософії, але й включив його в свою концепцію «вічної релігії». Остання гармонійно поєднала в собі західні модерні впливи та класичну індійську традицію.

Перш ніж виокремити вектори філософування С. Радхакрішнана, ми оглянемо його філософську доктрину. А саме, звертаючись до його робіт, а також творів, написаних дослідниками його творчості, зазначимо основні ідеї його вчення.

С. Радхакрішнан обрав філософію не просто як кар'єру, а як життєвий шлях: «Чи те, що філософія стала предметом мого спеціального дослідження було частиною моєї долі, результатом мого характеру чи просто випадковістю?» [2, с. 6]. Це питання, яке він ставить перед собою, беззаперечно риторичне. Але, так чи інакше, філософія від студентських років супроводжувала його протягом усього життя. Починаючи від магістерської роботи й до цілих книг з роздумами й дослідженнями.

С. Радхакрішнан працював в середовищі академічної філософії, тому його роботи мають науковий характер. Але, серед всієї серйозності, знаходиться місце й для традиційної індійському мисленню духовної складової.

Навіть назва концепції «вічна релігія» уже натякає на перевагу духовного. Його робота була тісно пов'язана зі сферою науки, також він як політичний діяч займався вирішенням проблем в сфері освіти в Індії. Тому його позицію можна охарактери-

зувати як свідому та цілком виважену. У В. Костюченко ми знаходимо наступну цитату, що описує ставлення С. Радхакрішнана до науки: «Три десятиліття після Вівекананди С. Радхакрішнан схильний ставитися до науки (навіть у відведеній їй сфері неабсолютного) доволі скептично. На його думку наука лише оперує символами речей, а не звертається до них безпосередньо, осягає окремі аспекти явищ, а не явища в їх цілісності, абсолютизує їх кількісний бік на шкоду якісному і т. д. На думку С. Радхакрішнана, наука може лише описати головні етапи світової еволюції (матерія – життя – розум), але не пояснити їх, вказати її рушійні причини і сенс, зробити зрозумілою зміну якісно відмінних один від одного ступенів в її ході» [3, с. 203].

Саме тому, основою його вчення стає не якась наукова теорія, а веданта. Адвайта Шанкари є найбільш підходящою для обґрунтування статусу універсальності «вічної релігії». «В Шанкарі ми бачимо одного із найвидатніших пропагандистів широкого і терпимого характеру релігії індуїзму, що завжди була готова асимілювати інші вірування... Індуїзм, як його розумів Шанкара, мав в собі можливість розвитку різних напрямів думки та темпераментів» [4, с. 590 – 591].

Та в філософа ми бачимо варіант адвайти в трансформованому вигляді. Сам С. Радхакрішнан виступає проти догматизму. Він наголошує на творчому переосмисленні класичних ідей. Така позиція дозволяє йому гармонійно вплітати ідеї західних мислителів в тканину неоведантизму.

Беручи за основу поняття Абсолюту (що є притаманним для всієї веданти), він підкріплює своє адвайтиське його розуміння ідеями європейців. Брахман «чиста свідомість, чиста свобода й безкінечна потенція» – визначення, під яким би підписався й Шанкара. З цього стає зрозумілим, що філософ глибоко сповідував ідеї веданти. Але не лише ця даршана була джерелом його ідей. Він також звертається до класики ведичних текстів, зокрема упанішад та Бхагаватгіти. Всюди він знаходить підтвердження судженню: «життя на землі немає сенсу без його вічної основи» [5, с. 135].

Пошуки в собі Брахмана – одвічна ціль, що тягне свою традицію від Бадараяни, чи навіть від мудрості ріші. С. Радхакрішнан в душі неоведантизму продовжує цю лінію. Як апологет індійської філософії, він відкриває її для західного слухача, показуючи, що вона не є такою вже далекою чи незрозумілою. Вчення Платона про Благо, Аристотеля про Нус, Гегелівська концепція історії, що управляється Абсолютом – чи це не точки перетину, з яких можна почати побудову міжкультурного мосту.

Тому першою цеглиною в побудові такого мосту стає його концепція історії індійської філософії, що спрямована на читача, що належить до відмінної від індійської культури. Історія як «наповнений сенсом процес, розвиток, що має значення» [6, р. 15]. Як бачимо, єдність в душі адвайти тісно переплітається з західним абсолютизмом в душі Гегеля.

Така аналогія не дивна. Адже саме гегелівську систему філософ виділяє з поміж інших західних напрямів. Натякаючи, що вона близька по духу до адвайти Шанкари. Як ми вже зазначали, саме ця даршана стала джерелом вчення самого С. Радхакрішнана. Звернемося до неї детальніше, щоб зрозуміти один з векторів спрямування його філософії, а саме до традиції.

Шанкара створив філософське вчення адвайти, коментуючи Веди, і зокрема Упанішади, в ключі який вже до цього задав Бадараяна. Але неоднозначність «Брахма-сутр», неточності у визначення співвідношення Брахмана й Атмана, майї та авідьї стали основою для роботи Шанкари.

Шанкара наголошував на єдності Брахмана й Атмана, власне звідси й назва школи – адвайти (неподвійна чи недуальна). Головний принцип – «Брахман реальний, світ нереальний, душа є теж, що й Брахман» [7, с. 133]. Тут наголошується на тотожності та єдності Я (самості) та Абсолюту. І цей Абсолют чи Брахман виступає єдиною істинною реальністю. Увесь світ, представлений множинністю є

нічим іншим як ілюзією (майя), яка підтримується трансцендентальним незнанням (авідья). Єдиний шлях до звільнення – це усвідомлення головного принципу та отримання відьї.

Істинне знання є баченням єдності світу як прояву Абсолюту. Сам Шанкара пише: «Ні суб'єкта, ні об'єкта окремо, раз сказано: «Все – Атман». Якщо відома істина, не виникає відмінностей» [8, с. 46]. Шанкара зачіпає як гносеологію, що є єдиним шляхом до звільнення, так і онтологію, на яку власне має бути спрямоване пізнання.

Ілюзія множинності підкріплюється ілюзією окремоті кожного індивідуального Атмана. Це людське тіло з його потягами й афектами змушує індивіда вважати себе чимось окремим. Зв'язок з матеріальним закабалає душу, тому вона кружляє в сансарі від одного переродження до іншого.

Звернемося тепер до вчення С. Радхакрішана, щоб побачити близькість до ідей Шанкари. Особливо явно така близькість помітна якщо брати до уваги поняття Абсолюту. Останній постає як вищий розум, який наділяє сенсом все буття. Він спрямований на об'єднання всього існуючого, починаючи від індивіда і закінчуючи Всесвітом. «Вічне буття Бога – всепроникаючий фактор індійського життя, гармонія між Богом і людиною є характерною рисою Індії...» [9].

Бог є особистістю. Він деміург і впорядковував світ. Але він знаходиться вище тих часово-просторових зв'язків, в яких живи кожен окремий індивід. «Абсолют одночасно і сума, і джерело необмежених можливостей. Одна з подібних можливостей актуалізується в космічному процесі. Цій можливості, що перебуває у формі здійснення, Абсолют надає форму бога, що править світом відповідно до завчасно обдуманого символу Абсолютної реальності; певний аспект Абсолюта в його стосунку до цієї можливості – актуалізується» [10, р.9].

Тобто, ведантичний принцип «Атман є Брахман» в С. Радхакрішана пояснюється наступним чином. Увесь світ є тотожністю, що лише здається відмінністю. Бог чи Брахман є іманентним для всього явного. Мокша залишається ціллію й ідеалом, а майя – перепоною для її досягнення.

Таким чином, ми бачимо, що індійський філософ в дусі нового часу переосмислює спадщину, залишену мудрецами стародавності, зокрема Шанкарою. Більше того, він не обмежується лише однією школою. Для нього кожна з даршан є сходинкою до монізму адвайти, що стоїть на вершині. Саме цей принцип і закладено в його історію філософії.

В чому ж полягає модерність його ідей? В зверненні до заходу. Саме це і є другим вектором спрямованості його концепції, який ми маємо розглянути.

С. Радхакрішан як людина ХХ ст. не міг оминати надбань тогочасної науки. Він розумів важливість надбань фізики, хімії, біології. Але на рівень вище ставив духовне сходження. Оскільки наука досліджує явища емпіричного світу, вона не є достатньою для становлення людини як особистості. Духовне сходження завжди відіграло важливу роль для неоведантиста.

Задля того аби поєднати західну науковість і східну духовність він пропонує своє бачення буття в світі. Його онтологія одночасно ґрунтується на природознавстві й майя-ваді адвайтистів.

Світ явищ він визнає таким, що дійсно існує. Хоча він не є кінцевою реальністю. Цей світ існує лише завдяки творчій силі Абсолюту. Він обумовлений Абсолютом як Вищим розумом. Всі взаємозв'язки, всі наслідки і причини є лише підтвердженням того, що в світі все відбувається згідно плану Розуму, а не випадковості.

Всі наукові закони, теорії та гіпотези можливі лише завдяки єдності всього в світі, говорячи мовою веданти: тотожності Атмана Брахману. Тобто людина, що по-суті єдина з Абсолютом, може таким чином його розуміти.

Для того, щоб вийти на міжкультурний рівень С. Радхакрішан не зупиняється лише на вище зазначеному. Від співвідношення людина-світ він переходить до людина – людство. Постулюючи цю єдність, він намагається побудувати культурний

місток між Сходом та Заходом, як світоглядно відмінними, але єдиними в очах Вищого.

Для того, щоб бути більш зрозумілим для західного читача, С. Радхакрішнан показує єдність людства на прикладі досягнень науки, техніки, політики, економіки. Але все це лише зовнішні фактори. Справжня єдність проявляється на рівні кожної індивідуальної свідомості.

В буденному житті ми бачимо підтвердження цьому в зацікавленості в інакшому. Якщо екстраполювати ці ідеї на сьогоднішній день, то чи не буде демонстрацією культурного єднання поширення різноманітних релігійних течій, що мають індійське коріння, на території не лише Європи та Америки, але й в нашій країні. Безліч його студій, гуртків, що займаються розвідками в сфері індійської філософії, релігії, мистецтва тощо.

С. Радхакрішнан не просто постулює єдність, він шукаючи її підтвердження піднімає цілий пласт джерел (як ведичної традиції, так і філософії Європи). Достатньо просто поглянути на першу главу його праці «Погляд на життя ідеаліста», і бачимо підрозділ з назвою «Упанішади, Платон, Гегель». Це свідчить про обізнаність автора не лише в царині рідної філософії, але й західної. Читаючи його знамениту «Індійську філософію» постійно натикаємося на відсилки то європейців (Бекона, Декарта, Канта, Гегеля).

З іншого боку, крім того, що він порівнює ведичну спадщину з європейською, він також прагне зробити цю спадщину зрозумілою для європейця через посередництво перекладу.

Переклади Бхагаватгіти, Дхаммапади, Брахма-сутр та деяких упанішад він доповнив змістовними коментарями. Ця робота, за словами самого С. Радхакрішнана виявилась доволі складною і проблемною. Головна складність полягає в полісемантичності санскритських термінів. Це проблема, яка тепер стоїть і перед вітчизняними дослідниками індійської філософії. С. Радхакрішнан надав свій варіант її вирішення на базі англійської мови.

Можна з упевненістю сказати, що він побудував термінологічний міст. Адже «це не просто заміна слів однієї мови словами іншої, а перехід від однієї парадигми до іншої, від одного культурного контексту до іншого, з однієї реальності в іншу» [11, с. 20].

Вже самі намагання побудови такого мосту вимагають глибокої обізнаності не лише в мовах, якими оперують, але і в способі мислення їх носіїв. Варто відмітити, що індійському мислителю вдалося зламати бар'єр і відкрити значення термінів, які є ключовими для індійської філософсько-релігійної спадщини.

Першочерговою для нього була задача унаочнити філософічність індійської спадщини. Інакше кажучи, довести, що її можна назвати філософією.

Якщо звертатися до ведичної традиції, то там ми знаходимо термін даршана, який найчастіше перекладають як споглядання. В той час як філософію класично перекладають як «любов до мудрості». Така розбіжність і сьогодні дає підстави для деяких дослідників заперечувати наявність філософії в її рафінованому вигляді в стародавній Індії.

С. Радхакрішнан в душі неоведантичної апологетики дещо коректує значення терміну даршана та наближає його до філософії. «Взагалі «даршани» означають критичний виклад, логічний розгляд чи філософські системи», – читаємо ми в другому томі «Індійської філософії».

Та не лише в цій, можна сказати пропедевтичній роботі, знаходимо підтвердження такому зближенню понять філософія та даршана. В «Погляді на життя ідеаліста» та «Індуїстському погляді на життя» він підтверджує свою думку розглядом проблематики обох. Питання місця людини в світі і Бога – це класичні питання європейської філософії.

Для С. Радхакрішнана важливо було показати спорідненість культур. Відмінність

в термінології – це лише зовнішній атрибут. Але головне, а саме реальність, що має духовну природу, є спільною і єдиною. Тому для людини як східної, так і західної, важливо вміти розкрити цю єдність, проникнутися нею.

Філософ стверджує першопорядковість духовного життя. Західна цивілізація з усім її прагнення до точності, науковості, доведеності втратила своє коріння. Прагнення змінити себе було замінено прагнення змінити навколишнє середовище. Замість того, щоб знаходити своє місце, західна людина прагне його завоювати в інших. Все це, як зазначає С. Бурмістров, відбувається через розуміння людини своєї смертності. Вона прагне позбавитися від загрози. І С. Радхакрішнан вказує для цього шлях – «вічну релігію».

Відкриваючи Заходові таємниці індійських гуру, він показує ще один варіант знайти себе, але цей варіант не передбачає згубного ставлення до оточення. Самозаглиблення і самоспоглядання, на його думку, ефективніший метод.

Окрім академічного інтересу, спадщина С. Радхакрішнана цікава ще й своєю самобутністю. В своїх роботах він пропонує бачення індійської філософії, зрозумілої для західного читача. А з іншого боку, надбання європейців, робить доступними розуму індуса.

Якщо оцінювати цю векторність його поглядів, то можна сміливо сказати, що він поклав фундамент міжкультурного мосту. І цей фундамент тримає сучасні дослідження компаративістів, орієнталістів індологів, буддологів тощо.

Його праці сприяли поширенню зацікавленості спадщиною стародавньої та сучасно Індії серед західної аудиторії. І це не лише увага до фактів чи текстів, це перенесення етичних цінностей, певних моральних констант.

Крім цього, його діяльність як політика і просвітника сприяли становленню в тогочасній Індії якісно нової філософії та науки. Природничі науки активно студіюються в навчальних закладах Індії. А філософія крім сфери релігії переноситься в політику, мистецтво, на соціальний пласт.

Отже, ми бачимо, що і західна спільнота, й індійська стали реципієнтами філософії С. Радхакрішнана. Він відбувся як філософ, політик, соціальний діяч та науковець як в себе на батьківщині, так і в світі. Його «вічна релігія» з ідеями толерантності, терпимості та єднання стала міжкультурним мостом, який успішно поєднав дві, з першого погляду, полярні цивілізації. А його напрацювання в сфері історико-філософських дослідження є пропедевтичними для кожного індолога.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ:

1. Завгородній Ю. Ю. Орієнталістична «Індійська філософія» С. Радхакрішнана / Ю. Ю. Завгородній // Східний світ. – 2015. – № 2. – С. 64 – 73
2. Schilpp Paul Arthur. The Philosophy of Sarvepalli Radhakrishnan / Paul Arthur Schilpp – Motilal Banarsidass Publ., 1992 – 899 p.
3. Костюченко В. С. Классическая веданта и неоведантизм / В. С. Костюченко. – М.: Мысль, 1983. – 272с.
4. Радхакрішнан С. Индийская философия. Том 2 / С. Радхакрішнан. – М., 2005. – 394 с.
5. Литман А. Д. Сарвапалли Радхакрішнан / А. Д. Литман. – М., 1983. – 144 с.
6. Radhakrishnan S. Toward a new world / S. Radhakrishnan. – Delhi, 1983.
7. Торчинов Е. А. Пути философии Востока и Запада: познание запредельного / Е. А. Торчинов – СПб.: «Азбука-классика», «Петербургское Востоковедение», 2007. – 334 с.
8. Шанкара. Незаочное постижение. Пер. з санскр. Д. Б. Зильбермана // Вопросы философии. 1972. № 5. С. 109-116.
9. Торчинов Е. А., Корнеев М. Я. Хайдеггер и восточная философия: поиски взаимодополнительности культур» / Е. А. Торчинов, М. Я. Корнеев. – Санкт-Петербургское философское общество, – СПб, 2001
10. The Concept of Man. A Study in Comparative philosophy. – London, 1960.
11. Канаева Н. А. Культурный синтез Сарвепалли Радхакрішнана / Н. А. Канаева // Живая традиция. К 75-летию Индийского философского конгресса. М., 2000. – С. 13-25.

REFERENCES:

1. Zavorodnii Yu. Yu. Oriientalistychna «Indiiska filosofii» S. Radhakrishnana [Orientalist «Indian philosophy» S. Radhakrishnana] // Skhidnyi svit. – 2015. - # 2. – S. 64 – 73
2. Schilpp Paul Arthur. The Philosophy of Sarvepalli Radhakrishnan – Motilal Banarsidass Publ., 1992 – 899 p.
3. Kostyuchenko V. S. Klassicheskaya vedanta i neovedantizm [Classical Vedanta and neovedantizm]. – M.: Mysl', 1983. – 272c.
4. Radhakrishnan S. Indiyskaya filosofiya. Tom 2 [Indian Philosophy]. – M., 2005. – 394 s.
5. Litman A. D. Sarvapalli Radhakrishnan [Sarvapalli Radhakrishnan]. – M., 1983. – 144 s.
6. Radhakrishnan S. Toward a new world. – Delhi, 1983
7. Torchinov E. A. Puti filosofii Vostoka i Zapada: poznanie zapredel'nogo [Path of Philosophy East and West: the knowledge of the beyond] – SPb.: «Azбука-klassika», «Peterburgskoe Vostokovedenie», 2007. – 334 s.
8. Shankara. Nezaochnoe postizhenie. Per. z sanskr. D. B. Zil'bermana [Shankar. Noncorrespondence comprehension] // Voprosy filosofii. 1972. № 5. – S. 109-116.
9. Torchino E. A., Korneev M. Ya. Khaydegger i vostochnaya filosofiya: poiski vzaimodopolnitel'nosti kul'tur [Heidegger and Eastern philosophy: the search for mutual complementarity of cultures]. – Sankt-Peterburgskoe filosofskoe obschestvo, – SPb, 2001
10. The Concept of Man. A Study in Comparative philosophy. – London, 1960.
11. Kanaeva N. A. Kul'turnyy sintez Sarvepalli Radhakrishnana [Cultural synthesis Sarvepalli Radhakrishnan] // Zhivaya traditsiya. K 75-letiyu Indiyskogo filosofskogo kongressa. M., 2000. – С.13-25

Петленко И. В., аспирант, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Кагарлык, Украина), E-mail: irzza@ukr.net

Диалог Востока и Запада в «вечной религии» С. Радхакришнана

Аннотация. Статья является исследованием философского наследия С. Радхакришнана, его концепции «вечной религии». Автор показывает, каким образом индийский мыслитель соединяет классическое ведическое наследие с современными идеями европейцев.

Ключевые слова: вечная религия, Радхакришнан, индийская философия.

Petlenko I., postgraduate student of Taras Shevchenko Kyiv National University (Kagarlyk, Ukraine), E-mail: irzza@ukr.net

Dialogue between the East and the West in the «eternal religion» of S. Radhakrishnan

Abstract. The philosophical heritage of S. Radhakrishnan is the subject of the research. The author of the article focuses on the influence on the Indian thinker made by the Sankara's Vedanta and the ideas of the European philosophers. The main aim is to consider the special features of Radhakrishnan's «eternal religion,» and reveal two vectors of it: the modern Western direction and the traditional Indian one. S. Radhakrishnan is one of the pioneers in the sphere of the Indian philosophy research. He is not merely a translator: The comments written by him to the Bhagavad Gita, the Upanishads and the Brahma Sutra depicts the peculiarities of Indian philosophy. His work is for the Western reader. That's why he paid a special attention to the explanation of the terms that are fundamental for Vedic tradition. Such studies are topical for the Ukrainian scientific community. The state of investigation of Indian philosophy in Ukraine is in its infancy. There is a particular need to explain such concepts as the Atman, the Brahman, Darshan etc. Thus the work performed by S. Radhakrishnan is the starting point for the contemporary indologists. And his philosophical and scientific heritage needs a detailed analysis and rethinking. S. Radhakrishnan did not only develop his own approach to the investigation of Indian philosophy that had not been almost structured before but he also included it in his concept of «eternal religion». The last one harmoniously combined the modern Western influence and Indian classical tradition. In order to connect the Western scientism and the Eastern spirituality, he offered his vision of being in the world. His ontology is based on both: the natural sciences and the Maya-vada of Advaita. The world really exists. But it is the reality that is only possible thanks to the creative power of the Absolute. Asserting the unity of everything in the world he refers to the sacred Indian texts and to the philosophy of Plato, Aristotle, Kant, Hegel. S. Radhakrishnan's concept is based on the ideals of tolerance and indulgence. He created a bridge between the cultures of the East and the West. And this article illustrates in what way this creation has been performed.

Key words: eternal religion, Radhakrishnan, Indian philosophy.